

A JANUS PANNONIUS MÚZEUM SZARU SÓTARTÓI

FÜZES ENDRE

A magyar népi díszítőművészet jelentős területét alkotják a faragványok. A népi faragóművészet, amely mennyiségével, a díszített tárgyak, a díszítmények változatosságával és gazdagságával messze kiemelkedik az európai népek népművészete közül, igen jelentős bázist nyert a Dél-Dunántúlon is. A népművészetnek ez az ága, talán századokkal ezelőtt, elsősorban a pásztorok kezén vált gazdaggá; a művészi faragás gyakorlata szinte a pásztorgenerációkhoz kötődött. A közgyűjteményekbe került, esetleg datált faragványok alapján csak a XIX. század közepétől, esetleg néhány évtizedről korábról tudjuk nyomon követni a pásztorok faragóművészetét.

A korábbi századokban, de még a XIX. században is nagy gazdasági súlyú extenzív állattartás és a hozzá kötődő pásztortársadalom — a különböző jószágfajták tájilag és gazdaságtörténetileg indokolt más-más őrzés- és neveléstechnikai módszerei miatt — nagyjából három területre szakadt szét. Ez a három nagytáji egység: Észak-Felvidék, Alföld és Dunántúl. A pásztorművészetnek is ennek megfelelő nagytáji göcai alakultak ki.¹

A köztudatban és a szakirodalomban is az a vélemény terjedt el, hogy a dunántúli pásztorművészet elsősorban Veszprém, Zala és Somogy megyében virágzott. Kétségtelen, hogy ezekben a megyékben váltak közismertté először a pásztorművészet tárgyai: a pásztor mindennapi életéhez tartozó, fából és csontból faragott tárgyak, amelyek országos viszonylatban is az első helyre emelték a dunántúli népi faragóművészetet. Bizonyos azonban, hogy a népi díszítőművészetnek ez az ága jelentős volt Baranyában is. Az elmúlt században jelentős volt a baranyai extenzív állattartás, különösen a megye déli részén, ahol a vidék bizonyos nyerstáj jellege miatt aránylag nagy legelőterületek adtak lehetősé-

get az állattartásra. Dél-Baranya lakóinak fő foglalkozása volt akkoriban az állattenyésztés és nagy mennyiségű jószágot hajtottak a Dráván túli vásárookra. Ezt szinte valamennyi korabeli megfigyelő megemlíti.² Feltehető, hogy a nagy állattartáshoz megfelelő számú pásztorréteg és jelentős pásztorművészet is kialakult. Igazolja ezt az is, hogy a baranyai pásztorfaragók kezéből nagyszámú faragvány került a múzeumokba ésmagángyűjteményekbe. Később, a századforduló táján, a pásztorfaragók mellett az erdőjáró emberek (erdőőrök, erdészek, vadászok) és a földművelő parasztok közül is kerültek ki faragók. Több pásztorfaragó az extenzív állattartás visszaszorulása után földet kezdett művelni, de a faragást tovább folytatta. Ilyen faragó például a még ma is élő *Hoffer János*, akiről *Madarassy* is hosszan írt könyvében.³ Az erdőjáró és földművelő faragók méltó folytatóinak bizonyultak a korábbi pásztorművészetnek. A faragás és díszítés technikáját, valamint az ormentikák változatos gazdagságát talán még tovább is fejlesztették.

A *Janus Pannonius Múzeum* népi faragvány gyűjteményében jelentős helyet foglalnak el a szaru sótartók. A szakleltárban nyilvántartott 56 szaru sótartó múzeumba kerülésének körülményei meglehetősen tisztázottak. A gyűjtemény alapját az a néhány sótartó alkotja, amely az 1907. évi pécsi országos kiállítás alkalmával került a múzeumba. A kiállításon ormánsági szobát, viseletet és más ormánsági tárgyakat, köztük sótartókat mutattak be, amelyek a kiállítás bezárása után a múzeum tulajdonába kerül-

² Elég talán ha a következő munkákra hivatkozunk: *Bayer*: Egy tekintet Baranyára. Tud. Gyűjt. 1822. XII.; *Strázsay János*: Baranya vármegyének topographiai leírása. Tud. Gyűjt. 1823. III.; *Munkácsy*: Bököz. Regélő. 1842. 62—63. sz.; *Haas Mihály*: Baranya. Pécs. 1845.; *Hölbling Miksa*: Baranya vármegyének orvosi helyírata. Pécs. 1845.

³ *Madarassy László*: Művészkedő magyar pásztorok. Bp. é.n. 50—59. p.

¹ *Domanovszky György*: A két faragó Kapolin. Bp. 1953. Magyar Népművészet. XX. 6. p.